

Prof. dr hab. Władysław Misiak
Emerytowany prof. zw. Uniwersytetu
Warszawskiego
Wyższa Szkoła Biznesu
National Louis University

Recenzja pracy doktorskiej mgr Justyny Stańczyk pt.
Rola habitusów pokolenia rodziców w kształtowaniu
się aspiracji edukacyjno – zawodowych młodego
pokolenia. Na podstawie badań w województwie śląskim

W recenzowanej pracy podjęto do opracowania naukowego znakomitą poznawczo koncepcje zanalizowania zasadniczych relacji między kształtowaniem się relacji międzypokoleniowych w zakresie aspiracji edukacyjno – zawodowych z uwzględnieniem śląskiego etosu społeczno – kulturowego. Rozważaną i analizowaną koncepcje teoretyczną Pierr,a Bourdieu, odznaczającej się doniosłością przełomową można porównywać z tak innowacyjnymi teoriami jak Karla Poppera (logika badania naukowego), Talcotta Parsonsa (koncepcja systemu społecznego), Roberta K. Mertona (dewiacja społeczna i anomalia).

W pierwszym rzędzie na wyróżnienie zasługuje przemyślana i konsekwentnie realizowana całościowa koncepcja pracy, składająca się z dwu zasadniczych części: teoretycznej i empirycznej.

W świetle przeprowadzonych ocen wartości naukowych, część teoretyczna odznacza się zdecydowanie wyższym poziomem przeprowadzonych rozważań, analiz i generalizacji, niż część empiryczna wywołująca szereg zastrzeżeń metodologicznych, które zostaną wskazane i omówione krytycznie.

Autorka z istotnym powodzeniem poznawczym zanalizowała i skonfrontowała z tematem badawczym teorie habitusu i kapitałów,ekonomicznych, społecznych i kulturowych Pierr' a Bourdieu. W sposób analityczny namierzyła najbardziej wiążące się i inspirujące aspekty teorii habitusu P. Bourdieu z problematyką badaną w pracy Autorki.

W wstępnym rozdziale części teoretycznej pracy zatytułowanym „Teoria habitusu Pierre ,a Bourdieu” w sposób uzasadniony poznawczo, rozpoczęto rozważania i prezentacje dorobku autora szeregu prac poświęconych teorii habitatu od zagadnienia definicji. Przytoczona została definicja habitusu P. Bourdieu z jego książki „Szkice z teorii praktyki, opublikowanej w Polsce w 2007 roku jako: „systemu trwałych dyspozycji, czyli działań, sposobów bycia, predyspozycji, tendencji lub skłonności, które jednostka nabywa w trakcie procesu socjalizacji i które wpływają na sposób postrzegania oraz interpretacji świata społecznego” (s. 12). Z punktu widzenia oceny prezentowane pracy Autorki, warto wskazać na definicje habitusu, której jest autorką.

„Habitus jako system trwałych i przekazywanych dyspozycji obejmuje doświadczenia, które miały miejsce w przeszłości, a wpisane są w teraźniejszość, można założyć, że aspiracje młodych ludzi modelowane są poprzez przeszłe (nieskonfrontowane ze stanem obecnym) wyobrażenia...” (s. 108).

Nie jest to oczywiście definicja ogólna habitusa, taka jak poprzednio przytoczona definicja P. Bourdieu, nawiązuje bowiem bardziej do zamierzonych własnych badań empirycznych. Logicy są skłonni klasyfikować tego typu definicji jako kontekstowo – operacyjne.

Dzięki powołaniu się i sformułowaniu właściwych definicji udało się w pełni skoncentrować na meritum i zakresie analizowanej w części teoretycznej pracy problematyce. Kolejne rozdziały pracy (2,3,4), poświęcono zagadnieniom edukacji i wychowania, postawą wobec pracy oraz rynkowi pracy w województwie śląskim.

Przystępując do oceny wskazanych rozdziałów pracy, należy sformułować następującą uwagę krytyczną. Autorka zbyt często używa stylu, który można nazwać „podręcznikowym”. Pisze np. szczegółowo o zagadnieniach powszechnie znanych nie tylko pedagogom („Rola wychowania w życiu człowieka” - s. 28).

Antropolog społeczny Clifford Geertz, który całą książkę pt. „Dzieło i życie,”(2000) poświęcił piarstwu naukowemu, stwierdził, iż najbardziej przydatny jest styl „dyskursu”, polegający na dyskutowaniu i konfrontacji zróżnicowanych stanowisk różnych badaczy odnośnie określonego problemu naukowego.

Dla przykładu w pewnej mierze odmienne stanowisko w kwestii edukacji, prezentuje Anna Matuchniak – Krasuska, które stwierdziła: „Proces edukacji wdrażuje w nas pewne dyspozycje, które będą funkcjonowały jako nieuświadomione zasady działania, percepcji i refleksji, produkując relacje mniej lub bardziej dostosowane do sytuacji, ale za to zgodne z dyspozycjami ogólnymi” (Konceptje habitusu u Pirre, a Bourdieu, „Internetowy Magazyn Filozoficzny Hybris” 2015 nr 31). Skonfrontować także można zróżnicowane stanowiska teoretyczne i aplikacyjne odnośnie edukacji i wychowania takich autorów jak, Barbara Wiśniewska – Paż, (socjologia edukacji), Barbara Kiereś (personalizm w edukacji i wychowaniu). Do zastanowienia skłania przyjęcie koncepcji wychowania Floriana Znanickiego i stosunkowo obszernie omówienie problematyki klasycznych już dzisiaj, idei F. Znanickiego i J. Chałasińskiego (s. 29). Autorka wraca do koncepcji F. Znanickiego w kwestii aspiracji młodzieży, podczas gdy wspomina jedynie o roli Internetu, który współcześnie jest głównym źródłem informacji młodzieży (s.32, 33).

Do pewnego przełamania stereotypowego stylu ujmowania zagadnień w rozdziale 2, przyczyniło by się odwołanie w problemie wychowania w rodzinie do wytworów artystycznych, a w szczególności filmu i literatury beletrystycznej. Interesujące rozważania można przeprowadzić np. na podstawie filmu „Biała wstążka” (reż. Michael Haneke), odnośnie wychowania apodyktycznego w rodzinie przynoszącego osobowości autorytarne podatne m. inn. na ideologie nazistowską. Wymienić także należy twórczość Kazimierz Kutza, a szczególnie jego filmy obrazujące styl

wychowania wtradycyjnych rodzinach górniczych na Śląsku (tzw. Tryptyk Śląski, Sól ziemi czarnej, Perła w koronie, Paciorki jednego różańca). K. Kutz jest też autorem książki

beletrystycznej „Piąta strona świata”, przedstawiającej m. inn. rodzinne epepeje, wielopokoleniowe rodziny śląskie.

Istotne problemy dla tematyki pracy zanalizowano w rozdziale poświęconym postawom wobec pracy (rodz. 5). Występują w tej części pracy niezwykle wartościowe i interesujące rozważania i dane, natomiast o śląskim etosie pracy Autorka pisze w rodz. 2 – gim (s.56). Interesujące obserwacje i ich interpretacje odautorskie przyniosły by liczniejsze odwołania do badanych przedstawicieli pokolenia Y, jak uczyniono na str. 150. Nota bene warto dodać wartościowe koncepcje i analizy śląskiego socjologa Władysława Jachera, np. „Praca – więź – integracja, Wyzwania w życiu jednostki, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2015.

Do pominiętych oddziaływań na kształtowanie się śląskiego etosu pracy należy także problem utrzymywania tożsamości narodowej występujący w dziedzinie dylematów w rodzinach polsko – niemieckich, szczególnie w dziedzinie stylu wychowania, języka, edukacji dzieci i młodzieży.

Oдноśnie empirycznej części pracy (badania własne Autorki) należy wskazać na nieliczne aspekty pozytywne w stosunku do uchybień metodologicznych.

Hipotezy i pytania badawcze zostały trafnie sformułowane i w sposób właściwy sformułowane. Warto jedynie dodać do wykorzystanej literatury książkę Edwarda Hajduka „Hipoteza w badaniach społecznych”, Wyd. Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2006. Do pozytywów należą także trafne odniesienia do literatury metodologicznej (S. Nowak, A. Sułek, N.K. Denzin, Y. S. Lincoln), oraz przeprowadzenie badań pilotażowych. Jako pozytyw należy wymienić także cytowanie autentycznych wypowiedzi niektórych respondentów przeprowadzonych wywiadów. Jest sprawą zdumiewającą, że przeprowadzone studia nad wskazaną literaturą metodologiczną nie ustrzegły przed poważnymi błędami w badaniach własnych Autorki.

W pierwszym rzędzie należy stwierdzić, iż w trakcie konceptualizacji całej pracy, programując własne badania, należało zredukować w stosunku do województwa śląskiego, zakres przestrzenny objęty badaniami.

W badaniach socjologicznych niezwykle istotny jest metodologiczny wymóg pełnej reprezentatywności pobranej do badań próby. W ocenianej pracy doktorskiej w sposób wysoce niedostateczny podano informacje o sposobach wyłonienia próby reprezentatywnej zarówno zastosowanej ankiety i wywiadu. Użyto zbyt wysokiego kwantyfikatora: miasto versus wieś. Ilość przeprowadzonych wywiadów (20 rodzin), jest zupełnie nie adekwatna jako reprezentacja mieszkańców badanych miejscowości. Dla przykładu populacja badanego miasta Gliwice (wymienione w Aneksie, s.1) wynosiła w czasie badań 182 155. Wyboru do badań miejscowości

dokonano zbyt arbitralnie. Brak informacji jakie były sposoby trafienia do ankietowanych respondentów. Czy zastosowano metodę „kuli śniegowej” ? W przypadku badanych wsi można było zastosować metodę „od chałupy do chałupy” uprawianą przez etnografów.

Kluczowe jest stwierdzenie samej Autorki, iż „Przeprowadzone badania są niereprezentatywne” (s. 125) oraz zarazem wskazanie jakie problemy można było zanalizować. Zgodnie z zasadami metodologii badań socjologicznych brak reprezentatywności uznaje się za radykalne obniżenie miarodajności uzyskanych wyników. Zatem, do uzyskanych wyników badań empirycznych Autorki należy odnosić się jako danych szacunkowych.

Formułując **konkludującą** ocenę całości recenzowanej pracy, przyjmuje założenie, iż wskazany wysoki poziom naukowy części teoretycznej pracy niweluje pozytywnie wskazane w recenzji błędy metodologiczne w części empirycznej. Stwierdzam zatem, że praca mgr Justyny Stańczyk pt. Rola habitusów pokolenia rodziców w kształtowaniu się aspiracji edukacyjno – zawodowych młodego pokolenia. Na podstawie badań w województwie śląskim, spełnia wymagania stawiane wobec prac doktorskich również według norm ustawowych.

Wnoszę zatem o dopuszczenia mgr Justyny Stańczyk do dalszego postępowania prowadzącego do uzyskania stopnia naukowego doktora.

Warszawa, 24.08. 2018

Władysław Misiak

